

УДК 658.14.011

Оксана Близнюк (Україна)

Альона Сіфурова (Україна)

JEL classification: G31, G32, M21

Оксана БЛИЗНЮК

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра фінансів, аналізу та страхування,
Харківський державний університет
харчування та торгівлі, Україна
E-mail: bliznukoksanap@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1321-1563>
<http://www.researcherid.com/rid/J-5580-2018>

Альона СІФУРОВА

аспірант,
кафедра фінансів, аналізу та страхування,
Харківський державний університет
харчування та торгівлі, Україна
E-mail: alyonasif@i.ua

© Оксана Близнюк,
Альона Сіфурова, 2019

Отримано: 06.03.2019 р.
Прорецензовано: 17.03.2019 р.
Рекомендовано до друку: 27.03.2019 р.
Опубліковано: 29.03.2019 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ З ПОЗИЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНО- ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ТА СТРУКТУРНО- КЛАСИФІКАЦІЙНОГО ПІДХОДІВ

Анотація

Вступ. У статті доведено необхідність удосконалення загальної системи управління підприємством торгівлі на основі розбудови ефективної підсистеми управління оборотним капіталом у єдності та взаємозв'язку з іншими підсистемами та елементами в розрізі послідовних стадій трансформаційно-відтворювального та фінансово-господарського циклу функціонування торговельного підприємства.

Мета. Метою статті є обґрунтування змісту та механізму підсистеми управління оборотним капіталом підприємства торгівлі на основі використання функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів.

Метод. За даними Державної служби статистики України здійснено аналіз динаміки обсягу та структури фінансових джерел капіталу та активів підприємств торгівлі України протягом 2010-2017 років. Виявлено, що переважна більшість вітчизняних підприємств оптової та роздрібною торгівлі відчуває гостру нестачу власних коштів для формування оборотного капіталу, який є джерелом фінансування складових елементів оборотних активів, що суттєво впливає на рівень фінансової стійкості, незалежності й ефективності фінансово-господарської діяльності.

Результати. Розглянуто та систематизовано наукові підходи до організації управління підприємством на основі системного підходу. Досліджено дію сучасного механізму управління оборотним капіталом як важливого елементу загальної системи управління підприємством торгівлі, зважаючи на високу питому вагу позикових коштів у структурі джерел фінансових ресурсів та враховуючи суттєвий вплив оборотного капіталу на фінансові результати діяльності торговельних підприємств. Визначено сутність, функції, принципи, особливості, механізм застосування функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів до управління оборотним капіталом торговельних підприємств на окремих послідовних стадіях відтворювального процесу. Обґрунтовано доцільність використання нових підходів до управління з метою активізації процесів формування оборотного капіталу з диверсифікованих фінансових джерел, його інвестування в оборотні активи, підвищення ефективності використання в операційній діяльності та відтворення на капіталізованій основі в підприємствах торгівлі.

Близнюк О., Сіфурова А. Управління оборотним капіталом підприємств торгівлі з позиції функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів. *Економічний аналіз*. Тернопіль. 2019. Том 29. № 1. С. 68-77.

Ключові слова: оборотний капітал; система управління; системний; функціонально-відтворювальний; структурно-класифікаційний підходи; підприємство торгівлі

UDC 658.14.011

JEL classification: G31, G32, M21

Oksana BLYZNIUK

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance, Analysis and Insurance,
Kharkiv State University of Food Technology and
Trade, Ukraine*

E-mail: bliznukoksanap@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1321-1563>
<http://www.researcherid.com/rid/J-5580-2018>

Alona SIFUROVA

*PhD Student,
Department of Finance, Analysis and Insurance,
Kharkiv State University of Food Technology and
Trade, Ukraine*

E-mail: alyonasif@i.ua

© Oksana Blyzniuk,
Alona Sifurova, 2019

Received: 06.03.2019
Revised: 17.03.2019
Accepted: 27.03.2019
Online publication date: 29.03.2019

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Oksana Blyzniuk (Ukraine)
Alona Sifurova (Ukraine)

WORKING CAPITAL MANAGEMENT OF TRADE ENTERPRISES FROM THE POSITION OF FUNCTIONAL AND REFLECTING AND STRUCTURAL AND CLASSIFICATION APPROACHES

Abstract

Introduction. The article proves the necessity of improving the overall system of enterprise trade management by developing an efficient subsystem of working capital management in the unity and interconnection with other subsystems and elements. It has to be done in the context of the successive stages of the transformation and reproduction and financial and economic cycle of the operation of a trading enterprise.

Purpose. The article aims to substantiate the content and mechanism of the subsystem of current asset management of the trade enterprise on the basis of the use of functional and reproductive and structural and classification approaches.

Method. According to the State Statistics Service of Ukraine, the analysis of the dynamics and structure of the volume and structure of financial sources of capital and assets of Ukrainian trade enterprises during 2010-2017 is carried out. It is revealed that the vast majority of domestic enterprises of wholesale and retail trade suffer from a sharp shortage of own funds for the formation of working capital, which is a source of financing of constituent elements of current assets. It significantly affects the level of financial stability, independence and efficiency of financial and economic activity of trade enterprises.

Results. The scientific approaches to enterprise management organization based on a systematic approach have been considered and systematized. The effect of modern mechanism of working capital management as an important element of the overall system of management of the trade company has been investigated, taking into account the high proportion of borrowed funds in the structure of sources of financial resources and the significant impact of working capital on the financial performance of trade enterprises. The essence, functions, principles, features, the mechanism of application of functional and reproductive and structural and classification approaches to the management of working capital of trading enterprises in separate successive stages of the reproduction process have been determined. It has been substantiated the expediency of using new approaches to management with the purpose of activating the processes of formation of working capital from diversified financial sources, its investment in current assets, increase of efficiency of use in operational activities and reproduction on a capitalized basis in trade enterprises.

Blyzniuk, O., Sifurova, A. (2019). Working capital management of trade enterprises from the position of functional and reflecting and structural and classification approaches. *Economic analysis*, 29 (1), 68-77.

Keywords: working capital; control system; systemic; functional and reproductive approach; structural and classification approach; trade enterprise

Вступ

Функціонування та розвиток вітчизняних підприємств торгівлі в сучасних умовах перманентної соціально-економічної кризи та нестабільної ринкової кон'юнктури в Україні вимагають від науковців і практиків пошуку й реалізації нових дієвих підходів та методів управління на макро- та мікрорівнях, що спроможні забезпечити ефективну злагоджену взаємодію усіх складових елементів системи внутрішньогосподарського механізму управління суб'єктів підприємництва із зовнішнім середовищем та отримати позитивний синергетичний ефект.

Ураховуючи важливу роль оборотного капіталу як наймобільнішої частини фінансових ресурсів, за рахунок яких авансуються різні елементи оборотних активів підприємств оптової та роздрібною торгівлі, особливої уваги потребує обґрунтування методичних підходів до управління оборотним капіталом на кожному етапі здійснення функціонально-відтворювального циклу підприємства, оптимізації фінансової структури джерел та напрямів використання оборотних коштів, від чого в кінцевому підсумку залежать показники ефективності фінансово-господарської діяльності та рівень фінансової безпеки торговельних підприємницьких структур.

Складні економічні умови підприємництва в Україні призвели до того, що переважна більшість вітчизняних підприємств оптової та роздрібною торгівлі відчуває гостру нестачу власних коштів для формування основного та оборотного капіталу, які є джерелами фінансування активів, що суттєво впливає на рівень їх фінансової безпеки, стійкості та ефективності фінансово-господарської діяльності.

Розбудова ефективної системи управління оборотним капіталом у єдності та взаємозв'язку з іншими підсистемами та елементами фінансово-господарського механізму торговельних підприємств є важливим напрямом удосконалення загальної системи управління, що в перспективі забезпечить стабільність функціонування та динамічний розвиток на розширеній основі, зростання ринкової вартості підприємств торгівлі в складних економічних умовах.

Системний підхід до управління вважається найбільш ефективним під час обґрунтування та реалізації управлінських рішень у різних галузях економіки, коли підприємство розглядають як складну соціально-економічну систему, що складається з окремих елементів, які знаходяться у єдності, взаємозв'язку та взаємозалежності, щільно взаємодіють між собою всередині суб'єкта господарювання, а також із зовнішнім середовищем.

Вагомий внесок у розробку системного підходу як методології управління на макро- та мікрорівнях зробили фундаментальні наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених: Р. Акоффа, Л. фон Берталанфі, У. Гослінга, Д. Діксона, Р. Джонсона, В. Кінга, Е. Кунца, О. Ланге, Е. Ласло, У. Роса, К. Уотта, А. Холла, С. Янга, а також В. Г. Афанасьєва, А. І. Берга, І. В. Блауберга, О. О. Богданова, В. Н. Волкової, О. В. Кустовської, А. А. Мазаракі, А. І. Уємова, Р. А. Фатхутдінова, В. І. Хомякова, С. Л. Чернишова та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць щодо використання системного підходу до управління підприємствами, залишаються актуальними та дискусійними питання, які пов'язані з дослідженням особливостей та специфіки застосування функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів до управління торговельними підприємствами.

Ураховуючи значення оборотного капіталу як наймобільнішої та найвагомійшої складової фінансових ресурсів, за рахунок яких авансуються елементи оборотних активів підприємств торгівлі, особливої уваги потребує обґрунтування методичних підходів до організації ефективної підсистеми управління оборотним капіталом, визначенням її суті, функцій, принципів, механізмів, структурно-логічних зв'язків у розрізі послідовних стадій трансформаційно-відтворювального та фінансово-господарського циклу торговельного підприємства, що відбувається на капіталізованій основі.

Важливість і необхідність удосконалення теоретичних та науково-методичних аспектів управління торговельним підприємством загалом та підсистемою управління оборотним капіталом зокрема зумовлює актуальність теми нашої статті, мету та завдання дослідження.

Мета статті

Метою статті є обґрунтування суті, функцій, принципів, структурно-логічних зв'язків сучасного механізму управління оборотним капіталом підприємства торгівлі як невід'ємної складової загальної системи управління підприємством на основі використання функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розбудова системи управління оборотним капіталом підприємств торгівлі повинна розв'язати проблему оптимізації структури фінансових джерел їх формування та інвестування в елементи оборотних активів, ефективного використання в операційній та фінансово-інвестиційній діяльності, відтворення на розширеній основі, оскільки це сприяє економічному розвитку та зростанню

ринкової вартості торговельних підприємств.

Під «системою» в зарубіжній та вітчизняній економічній літературі розглядається сукупність елементів, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного, утворюючи певну єдність.

На думку Р. Акоффа, система є будь-якою суттю, яка складається з взаємопов'язаних частин [1]; К. Уотт вважає, що «система – це взаємодіючий інформаційний механізм економічної діяльності підприємства, що характеризується багатьма причинно-наслідковими взаємодіями» [2, с. 48-49].

Р. А. Фатхутдінов визначає «системний підхід до управління як такий, за якого будь-яка система (об'єкт) є сукупністю взаємопов'язаних елементів, що мають «вхід» (мету), «вихід», зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок і «процес» у системі» [3, с. 134].

О. В. Кустовська розглядає систему як «об'єктивну єдність закономірно пов'язаних один з одним предметів, явищ, а також як сукупність усіх необхідних знань про природу і суспільство, інформації, матеріальних засобів і способів їх використання, організації діяльності людей, що спрямована на розв'язання проблеми». «Системний підхід – це система, утворена із сукупності логічних прийомів, методичних правил і принципів теоретичного дослідження, що виконує таким чином евристичну функцію в загальній системі наукового пізнання» [4, с. 7-19].

До визначальних принципів системного підходу до управління економісти відносять: цілісність, структурність, пропорційність, взаємозалежність системи із зовнішнім середовищем, ієрархічність, множинність описів кожної системи, збалансованість, безперервність в управлінні, онтогенез, композицію, інтеграцію, інформованість, стійкість тощо [3-7].

Окрім системного, в теорії стратегічного менеджменту отримали розвиток такі наукові підходи до управління: структурний, функціональний, відтворювальний, нормативний, комплексний, інтеграційний, динамічний, процесний, оптимізаційний, директивний, поведінковий, ситуаційний, логічний, глобальний, кількісний, цільовий, маркетинговий, стандартизований, відтворювально-еволюційний тощо [3-7].

Досягати стратегічної мети та підпорядкованих їй цілей кожний суб'єкт підприємництва може, використовуючи декілька підходів до організації своєї діяльності, які не суперечать, а доповнюють один одного, створюючи синергетичний ефект. «Рівень організації (емерджентності) тим вищий, чим сильніше властивості цілого відрізняються від простої суми його частин» [4, с. 16].

Систему управління оборотним капіталом торговельного підприємства можна інтерпретувати

як складну ієрархічну систему з усіма складовими її підсистемами та їх внутрішніми елементами, з урахуванням зовнішньоекономічних зв'язків.

У межах концептуальної моделі системного підходу до управління підприємством доцільно, на нашу думку, сформулювати базову модель управління оборотним капіталом торговельного підприємства, яка ґрунтується на засадах функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів, який урахує функції управління, етапність і послідовність стадій відтворювального процесу обороту капіталу та його трансформації, структурність та класифікацію джерел формування та напрямів використання оборотних коштів у фінансово-господарській діяльності підприємств торгівлі (рис. 1).

Розроблена модель управління оборотним капіталом торговельного підприємства охоплює такі складові: зовнішнє середовище, що передбачає вхід (мету) і вихід (результат) внутрішньої підсистеми, яка відповідно має власну структуру, представлену як сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, що забезпечують процес впливу суб'єкта управління на об'єкт, переробку входу у вихід і досягнення цілей системи, мають зв'язок із зовнішнім середовищем і зворотний зв'язок.

До складу внутрішньої підсистеми управління оборотним капіталом відносяться процеси і управлінські функції, що спрямовані на досягнення певних цілей і завдань у розрізі послідовних стадій відтворення оборотного капіталу, які враховують структуру і класифікацію фінансових джерел, напрямів інвестування, способів використання оборотного капіталу, що дає можливість ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення на оперативному та стратегічному рівнях управління торговельним підприємством.

До складу ключових процесів та етапів управління оборотним капіталом підприємств торгівлі з позиції функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів ми відносимо (див. рис.1): I) управління процесом акумуляції оборотного капіталу із власних та позикових фінансових джерел, з дотриманням вимог до оптимізації вертикальної фінансової структури капіталу, мінімізації вартості залучених коштів та рівня фінансового ризику для підприємства II) управління процесом інвестування оборотного капіталу в елементи оборотних активів з урахуванням дотримання збалансованості горизонтальної структури активів і капіталу III) управління процесом ефективного використання оборотних активів в операційній, інвестиційній, фінансовій діяльності торговельного підприємства; IV) управління процесом відтворення оборотного капіталу на розширеній основі; розподілом фінансових результатів, капіталізації прибутку, що

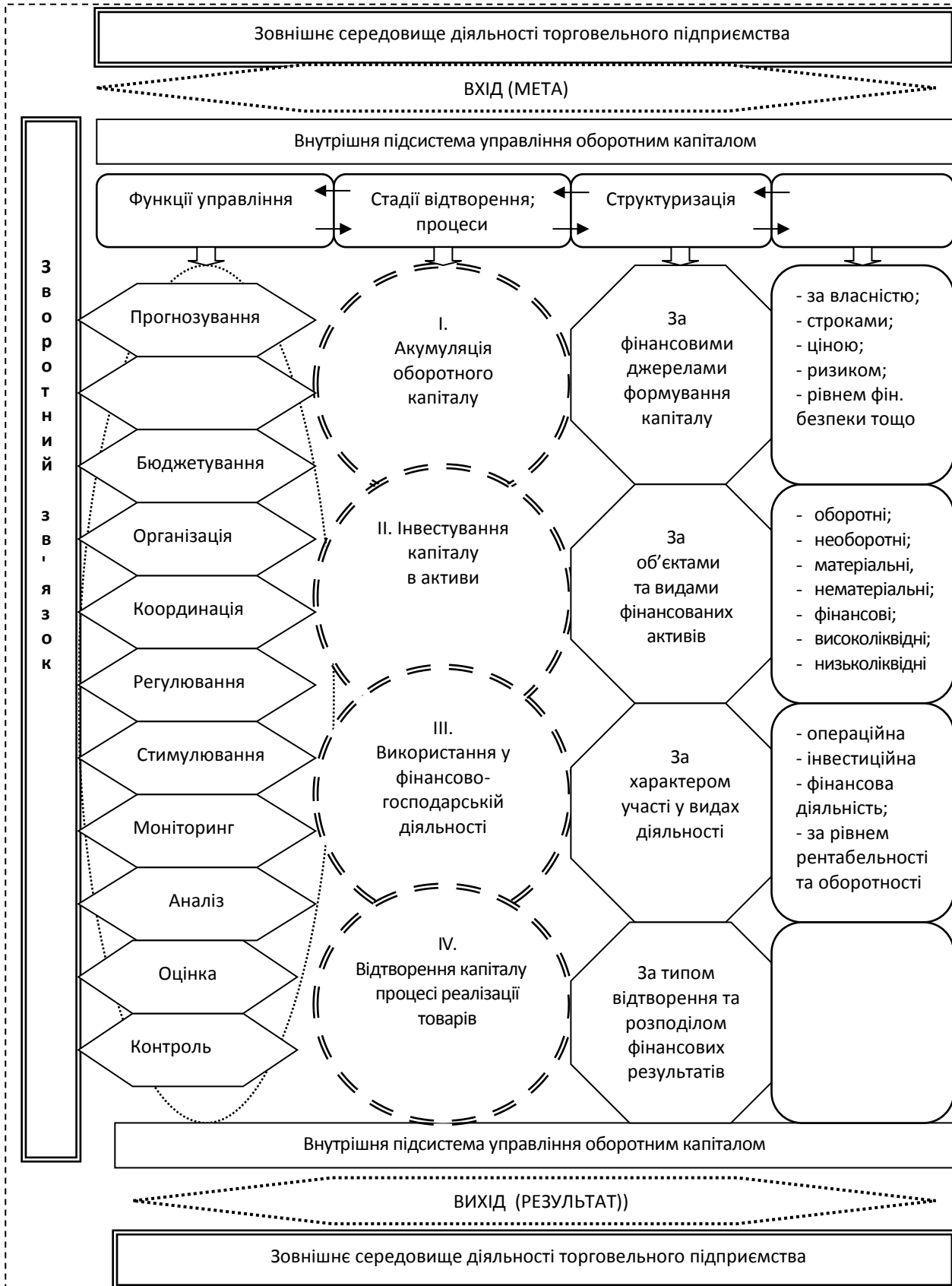

Рис. 1. Структурно-логічна схема управління оборотним капіталом підприємства торгівлі з позиції функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів (власна розробка)

Складовими самого процесу управління є «операції» та «функції». Операція є дією, яка необхідна для виконання роботи, види діяльності формують функції, такі як прогнозування, планування, бюджетування, організація процесів, мотивування, стимулювання, моніторинг, регулювання, координація робіт, аналіз, оцінка і контроль, що складають основу розробки операційної стратегії підприємства.

Система управління оборотним капіталом торговельного підприємства повинна відповідати основним вимогам, а саме: між елементами системи повинні існувати причинно-наслідкові зв'язки; система повинна бути динамічною, володіти здатністю змінювати свій кількісний та якісний стан; система повинна володіти параметром, впливаючи на який можна змінити протікання економічного процесу.

На думку Р. А. Фатхутдінова, «що глибше й ширше вивчається система, то вища якість управлінського рішення. Однією з властивостей систем є структурність як спосіб опису організації, організаційної структури системи. Структурний підхід до управління – це визначення значимості, пріоритетів серед факторів, методів, принципів й інших інструментів менеджменту в їхній сукупності з метою встановлення раціонального співвідношення й підвищення обґрунтованості розподілу ресурсів» [3, с. 103-104].

Структурно-класифікаційні методи аналізу й прогнозування відіграють важливу роль у дослідженні явищ, і тому значення їх зростає. Системно-структурний підхід розглядає економічну систему як ціле, що динамічно розвивається, з іншого боку – відбувається розчленовування системи на структурні елементи у їхній взаємодії, оскільки в реальних умовах кожний структурний елемент впливає як на всі інші елементи, так і на систему загалом. Тим самим створюється можливість розкрити закономірності зв'язку елементів системи, а також їх співвідношення й субординацію [8-9, с. 18].

Використання структурно-класифікаційного підходу до управління оборотним капіталом підприємства торгівлі дає можливість визначати значущість, пріоритети серед чинників, методів, принципів й інших інструментів у їхній сукупності з метою встановлення раціонального співвідношення і підвищення елементів системи, робити структурно-класифікаційний аналіз формування та використання оборотного капіталу на окремих стадіях руху, трансформації та відтворення коштів.

У процесі розробки генеральної стратегії розвитку підприємства торгівлі структурний підхід дозволяє вибудувати ієрархію стратегій і рівнів управління (стратегічного, тактичного, оперативного) з урахуванням вимог композиції та декомпозиції, ранжування, взаємозв'язку та підпорядкованості різних стратегій, у межах кожної з яких розробити відповідний підхід до проведення політики управління оборотним капіталом як складової фінансової стратегії.

На макроекономічному рівні використання структурного підходу до управління дає можливість виявити ключові тенденції у формуванні обсягу та фінансової структури активів та капіталу підприємств торгівлі України, їх складових частин та елементів, з урахуванням чого розробити відповідні управлінські рішення, спрямовані на запобігання банкрутству, підвищення рівня платоспроможності та фінансової безпеки підприємств.

Так згідно з розрахунковими даними, зробленими на основі офіційної інформації Державної служби статистики України [10-12], протягом досліджуваного періоду (2010–2017 рр.) вітчизняні підприємства оптової та роздрібно торгівлі дотримувалися переважно «агресивної стратегії» фінансування оборотних та необоротних активів: частка власного капіталу у структурі загального капіталу підприємств торгівлі у 2010-2013 роках становила (9,84 % - 8,5 % відповідно), у 2014-2016 роках позиковий капітал майже повністю «витіснив» власні кошти торговельних підприємств (-2,05; -4,82 %; -1,52 % відповідно), у 2017 р. питома вага власного капіталу підприємств торгівлі становила 1,32 % (табл. 1, рис. 2–3).

Така диспропорція у структурній політиці фінансування активів торговельних підприємств засвідчила високий рівень дефіцитності власного капіталу, їх високу залежність від позикових фінансових ресурсів та їх ціни на кредитному ринку, внаслідок чого підвищився рівень збитковості та ризик неплатоспроможності й банкрутства, погіршився загальний фінансовий стан, що позначилося на рівні фінансової безпеки підприємств оптової та роздрібно торгівлі України загалом.

Негативні явища у формуванні фінансової структури капіталу та отриманих торговельними підприємствами фінансових результатів можна пояснити суттєвим впливом зовнішніх чинників, пов'язаних із загальною кризовою політичною та фінансово-економічною ситуацією, що склалася в Україні протягом досліджуваного періоду, зокрема у 2014–2017 роках.

Таблиця 1. Динаміка показників обсягу та структури активів і капіталу підприємств оптової та роздрібної торгівлі України за період 2010-2017 рр.

Показники \ Роки	31.12.2010 р.	31.12.2011 р.	31.12.2012 р.	31.12.2013 р.	31.12.2014 р.	31.12.2015 р.	31.12.2016 р.	31.12.2017 р.
Активи (млн грн)	930790,7	1061988,0	1113019,5	1148632,8	1171108,1	1397959,2	1790317,2	1993356,9
Необоротні активи,	185124,3	192611,3	186704,4	217565,2	202201,2	210930,3	243226,1	276868,8
питома вага, %	19,89	18,14	16,77	18,94	17,27	15,09	13,59	13,89
Оборотні активи	736664,8	858473,1	914972,8	930514,9	968579,8	1186489,7	1546403,3	1715815,4
питома вага, %	79,14	80,84	82,21	81,01	82,71	84,87	86,38	86,08
у т. ч. запаси	134513,3	171776	186463	190731,4	205624,2	210867,6	342263,3	431912,7
питома вага в оборотних активах, %	18,26	20,01	20,38	20,50	21,23	17,77	22,13	25,17
дебіторська заборгованість	490736,6	511343,1	548189,6	560446,8	575447,3	589660,8	997460,4	1063046,5
питома вага в оборотних активах, %	66,62	59,56	59,91	60,23	59,41	49,70	64,50	61,96
поточні фінансові інвестиції та грошові кошти	111414,9	175354	180320,2	179336,7	187508,3	385961,2	206679,6	220856,2
питома вага в оборотних активах, %	15,12	20,43	19,71	19,27	19,36	32,53	13,37	12,87
Капітал (млн грн)	930790,7	1061988,0	1113019,5	1148632,8	1171108,1	1397959,2	1790317,2	1993356,9
Власний капітал	91606	105728,3	106525,9	97560,1	-24005,6	-67325,4	-27173,6	26231,7
питома вага в капіталі, %	9,84	9,96	9,57	8,49	-2,05	-4,82	-1,52	1,32
Позиковий капітал, млн грн	839184,7	956259,7	1006493,6	1051072,7	1195113,7	1465284,6	1817490,8	1967125,2
питома вага, %	90,16	90,04	90,43	91,51	102,05	104,82	101,52	98,68
у т. ч. довгострокові зобов'язання і забезпечення	130874,8	144983	151796,6	167983,4	199211,5	253026,1	274372,8	295140,6
питома вага в капіталі, %	14,06	13,65	13,64	14,62	17,01	18,10	15,33	14,81
поточні зобов'язання і забезпечення	703828,2	805326,6	848229,4	882789,9	995878,1	1212225,4	1543044,3	1671853,9
питома вага в капіталі, %	75,62	75,83	76,21	76,86	85,04	86,71	86,19	83,87
короткострокові кредити банків	75264,9	108170,5	119998,2	119274,1	139204,8	143782,9	135286,0	152287,4
питома вага в позиковому капіталі, %	10,69	13,43	14,15	13,51	13,98	11,86	8,77	9,11

*Розраховано на основі даних [10-12].

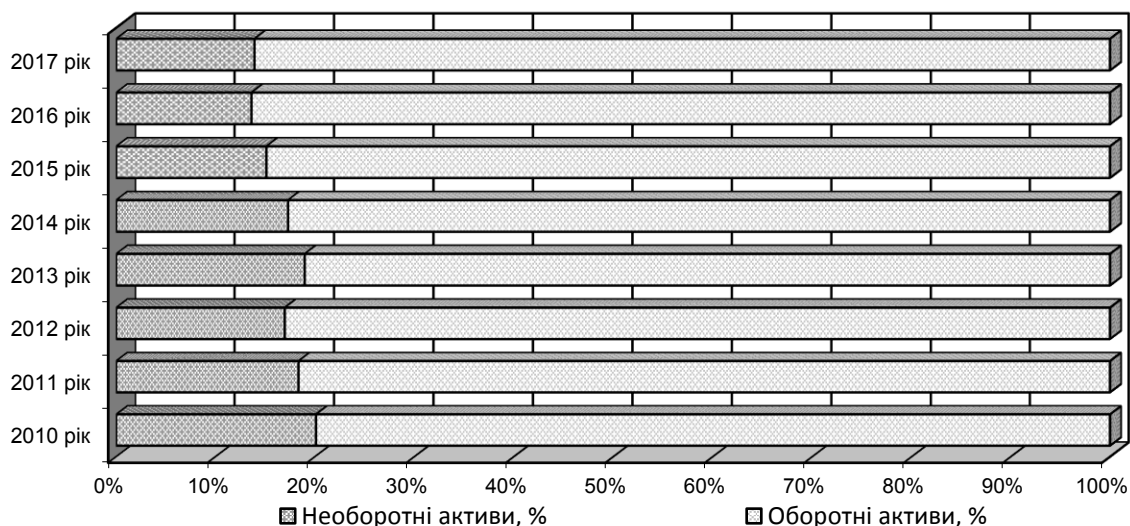

Рис. 2. Узагальнена структура активів підприємств оптової та роздрібної торгівлі України за період 2010-2017 рр.

*Розраховано на основі даних [10-12].

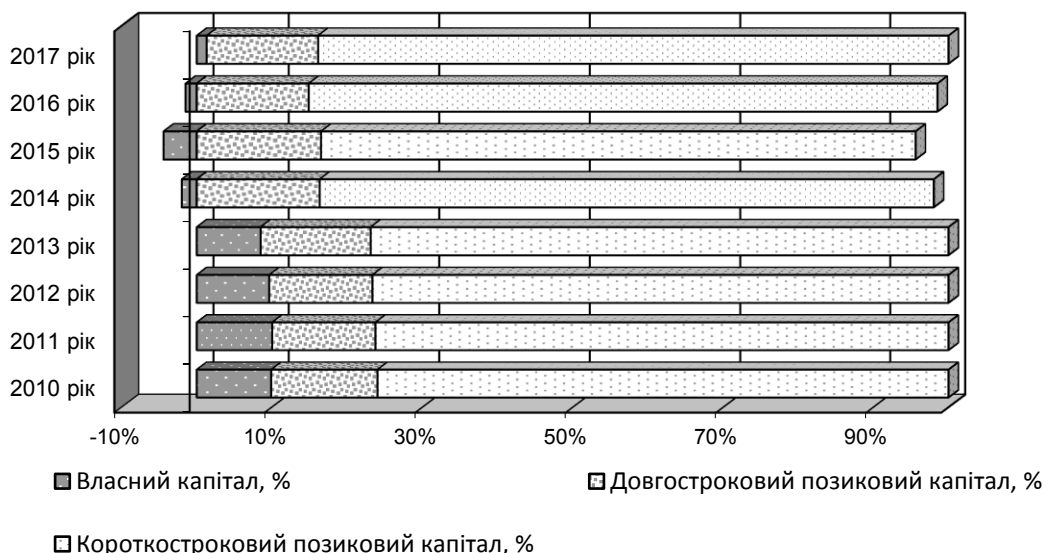

Рис. 3. Узагальнена структура капіталу за джерелами фінансування підприємств оптової та роздрібної торгівлі України за період 2010-2017 рр.

*Розраховано на основі даних [10-12].

Класифікаційний підхід до управління оборотним капіталом підприємств торгівлі (див. рис. 1) ґрунтується на виділенні, систематизації та групуванні найбільш істотних критеріальних ознак, використання яких дозволить підвищити ефективність управління оборотним капіталом на різних стадіях його колообігу та трансформації в процесі відтворення.

Розробка критеріїв класифікації обумовлена вимогами підвищення ефективності процесу управління та розширює інформаційну базу для

прийняття дієвих та обґрунтованих управлінських рішень щодо формування та використання оборотного капіталу в торговельних підприємствах з урахуванням послідовних стадій відтворювального процесу.

До найважливіших цільових класифікаційних ознак структуризації та класифікації фінансових ресурсів, які зумовлено завданнями та вимогами забезпечення ефективного процесу управління оборотним капіталом на вихідному етапі їх акумуляції, ми відносимо такі ключові критерії, які

www.econa.org.ua

враховують ціну, ризик та строки залучення коштів з власних та позикових фінансових джерел та дозволяють оптимізувати структуру капіталу на початковій стадії.

На стадії інвестування оборотного капіталу в активи торговельного підприємства найбільш важливою є структуризація оборотного капіталу з позиції обрання принципового підходу (консервативного, компромісного, агресивного) до фінансування різних елементів оборотних активів, що має важливе значення в процесі оптимізації та досягнення рівноваги структури балансу підприємства. Також важливим критерієм є ступінь її впливу на показники фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності тощо.

На етапі використання в діяльності (операційній, інвестиційній, фінансовій) торговельного підприємства, визначальним цільовим критерієм класифікації оборотного капіталу є рівень ефективності (рентабельності, оборотності) його використання, аналіз в розрізі елементів оборотних активів (постійної та змінної частин товарних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та їх еквівалентів) тощо.

На стадії відтворення використаного у фінансово-господарській діяльності торговельного підприємства оборотного капіталу доцільним підходом до їх класифікації, на нашу думку, може бути рівень результативності та ефективності процесу управління. Такими критеріями класифікації може бути характер відтворення оборотного капіталу на простій або розширеній основі, що впливає на розмір отриманого прибутку; за пропорціями споживання та капіталізації чистого прибутку, що впливає на зростання ринкової вартості торговельного підприємства.

Враховуючи важливу роль та високу питому вагу позикових фінансових ресурсів у формуванні оборотного капіталу торговельних підприємств, слід особливу увагу звернути також на окрему класифікацію позикових коштів за різними критеріями з метою створення систематизованого інформаційного підґрунтя для прийняття адекватних та ефективних управлінських рішень у процесі залучення, розміщення та використання кредитних ресурсів у підприємствах торгівлі.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що використання системного, функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів дозволить озброїти практиків необхідним методичним інструментарієм для розбудови ефективної системи управління оборотним капіталом підприємств торгівлі, адекватної сучасним ринковим тенденціям та вимогам до менеджменту.

Від ефективності управління оборотним капіталом, який є наймобільнішою та найвагомішою складовою фінансових ресурсів підприємств торгівлі, великою мірою залежить зростання показників рентабельності їх фінансово-господарської діяльності, самофінансування розвитку, підвищення рівня фінансової стійкості та стабільності, їх фінансової захищеності, зростання економічного потенціалу та ринкової вартості в поточному та довгостроковому періодах.

Торговельне підприємство можна розглядати як складну економічну систему, яка забезпечує тісний зв'язок між сферами виробництва і споживання товарів завдяки виконанню своїх класичних посередницьких макро- та мікроекономічних функцій. Особливою рисою ринкової діяльності торговельних підприємств є їх дуалізм, коли вони при контакті з постачальниками продукції виступають у ролі посередників-покупців, а в процесі реалізації товарів покупцям вони діють від імені продавців-постачальників.

Внутрішньогосподарську підсистему управління оборотним капіталом можна трактувати як частину загальної системи управління підприємством, яка складається з об'єкта та суб'єкта управління, містять сукупність форм, методів, прийомів, функцій та операцій, за допомогою яких здійснюється управління оборотним капіталом підприємства торгівлі.

Стратегічним завданням розбудови ефективної системи управління торговельним підприємством на основі функціонально-відтворювального підходу є здійснення управлінського впливу на рух та функціонування оборотного капіталу на кожній окремій стадії відтворювального процесу з метою оптимізації структури фінансових джерел його формування, розробки раціональної структури інвестування оборотних коштів в активи, підвищення ефективності використання в операційній та фінансово-інвестиційній діяльності та відтворення на капіталізованій (розширеній) основі.

Використання структурно-класифікаційного підходу сприяє підвищенню ефективності процесу управління та розширює інформаційну базу для прийняття дієвих та обґрунтованих управлінських рішень щодо формування та використання оборотного капіталу в торговельних підприємствах з урахуванням цільових класифікаційних критеріїв та послідовних стадій відтворювального процесу.

Отже, вдосконалення організації управління оборотним капіталом підприємств торгівлі на основі використання методів та інструментарію системного, функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів необхідно розглядати як один з головних чинників підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності. Від цього залежить

www.econa.org.ua

покращення позицій торговельних підприємств у конкурентній боротьбі, їх стабільне функціонування та динамічний розвиток у

сучасних ринкових умовах у довгостроковому періоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Акофф Р. Искусство решения проблем: пер. с англ. Е. Г. Коваленко. Москва: ИНФРА-М, 2012. 220 с.
- Watt, K. F. (1996). *Systems analysis in ecology*, Kenneth, Ed. By Accad. Press, N.Y, London, 710 p.
- Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг. Москва: ЗАО Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. 640 с.
- Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
- Холод Б. І., Зборовська О. М. Системний підхід – основа сучасного управління діяльністю промислових підприємств. *Академічний огляд*. 2010. № 1 (32). С. 48–54.
- Дідур К. М. Системний підхід до управління підприємством та персоналом підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. № 4. [Електронний ресурс]. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1079>.
- Демченко А. Б., Ніраз І. В. Методологія системного підходу в управлінні організацією. URL: <http://refdb.ru/look/1820899.html>.
- Дорофeyк Ю. О. Структурно-класифікаційні методи аналізу й прогнозування в соціально-економічних системах управління: автореф. дис. ... канд. техн. наук: 05.13.10. Москва: ІПУ РАН, 2012. 24 с. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/499171.html>.
- Атре Ш. Структурный подход к организации баз данных. Москва: Финансы и статистика, 1983. 317 с. URL: <http://economy-ru.info/info/179836>.
- Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності станом на 31.12.2010-31.12.2017 років. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Власний капітал за видами економічної діяльності станом на 31.12.2010-31.12.2017 року. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Оборотні активи за видами економічної діяльності станом на 31.12.2010-31.12.2017 років. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

REFERENCES

- Akoff R. (2012). *Iskusstvo resheniya problem [The art of solving problems]*. Moscow: INFRA-M [in Russian].
- Watt, K. F. (1996). *Systems analysis in ecology*. N.Y, London.
- Fatkhutdynov, R. A. (2000). *Stratehicheskyy marketynh [Strategic marketing]*. Moscow: ZAO Byznes-shkola «Intel-Sintez» [in Russian].
- Kustovs'ka, O. V. (2005). *Metodolohiya systemnoho pidkhodu ta naukovykh doslidzhen' [Methodology of system approach and scientific research]*. Ternopil: Ekon. dumka [in Ukrainian].
- Kholod, B. I., & Zborovs'ka, O. M. (2010). Systemnyy pidkhid – osnova suchasnoho upravlinnya diyal'nisty promyslovykh pidpryyemstv [System approach - the basis of modern management of the activity of industrial enterprises]. *Akademichnyy ohlyad – Academic review*, 1 (32), 48-54 [in Ukrainian].
- Didur, K. M. (2012). Systemnyy pidkhid do upravlinnya pidpryyemstvom ta personalom pidpryyemstva [System approach to enterprise and enterprise management]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 4. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1079> [in Ukrainian].
- Demchenko, A. B., & Niraz, I. V. (n.d.). *Metodolohiya systemnoho pidkhodu v upravlinni orhanizatsiyeyu [Methodology of a systematic approach in the management of an organization]*. Retrieved from: <http://refdb.ru/look/1820899.html> [in Ukrainian].
- Dorofeyuk, Yu. O. (2012). *Strukturno-klasifikatsiyini metody analizu y prohnozuvannya v sotsial'no-ekonomichnykh systemakh upravlinnya [Structural-classification methods of analysis and forecasting in socio-economic management systems]*. Moscow: IPU RAN. Retrieved from: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/499171.html> [in Ukrainian].
- Atre, Sh. (1983). *Strukturnyy podkhod k orhanizatsii baz dannykh [Structural approach to database organization]*. Moscow: Finansy i statistika. Retrieved from: <http://economy-ru.info/info/179836> [in Russian].
- Struktura balansu pidpryyemstv za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti stanom na 31.12.2010-31.12.2017 rokiv [Structure of the balance of enterprises by types of economic activity as at 31.12.2010-31.12.2017]*. (2018). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
- Vlasnyy kapital za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti stanom na 31.12.2010-31.12.2017 roku [Equity by type of economic activity as at 31.12.2010-31.12.2017]*. (2018). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
- Oborotni aktyvy za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti stanom na 31.12.2010-31.12.2017 rokiv [Current assets by types of economic activity as at 31.12.2010-31.12.2017]*. (2018). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].